

МЕКТЕП ОКУУЧУЛАРЫНЫН БИЛИМИН БААЛООНУН ТҮРЛӨРҮ

ВИДЫ ОЦЕНКИ ЗНАНИЙ ШКОЛЬНИКОВ

TYPES OF ASSESSMENT OF KNOWLEDGE OF SCHOOL STUDENTS

Аннотация: *Мектеп окуучуларынын билимин баалоо билим берүүнүн чечүүчү аспекти болуп саналат, анткени ар бир окуучунун билим деңгээлин жана тереңдигин, анын күчтүү жана алсыз жактарын аныктоо, ошондой эле аны андан ары өнүктүрүүгө жардам бере турган окутуунун эффективдүү ыкмасы. Бул макалада баиталгыч билим берүү мекемелеринде колдонулуучу билимди баалоонун ар кандай түрлөрүнө, алардын функцияларына сереп салынып, баалоо боюнча сунуштар берилген.*

Аннотация: *Оценка знаний школьников является важнейшим аспектом образования, так как является эффективным методом обучения, позволяющим определить уровень и глубину знаний каждого ученика, его сильные и слабые стороны, а также помочь ему развиваться дальше. В данной статье представлен обзор различных видов образовательного оценивания, используемых в начальных образовательных учреждениях, их функций и рекомендаций по оцениванию.*

Abstract: *Assessing the knowledge of school students is a crucial aspect of education, as it is an effective method of teaching to determine the level and depth of knowledge of each student, his strengths and weaknesses, as well as to help him develop further. This article provides an overview of various types of educational assessment used in primary educational institutions, their functions, and recommendations for assessment.*

Түйүндүү сөздөр: *Баиталгыч мектепте окуучулардын билимин баалоонун функциялары, баалоонун түрлөрү жана билимдерди баалоо боюнча сунуштар.*

Ключевые слова: *Функции оценки знаний учащихся в начальной школе, виды оценки и рекомендации по оценке знаний.*

Key words: *Functions of evaluation of students' knowledge in primary school, types of evaluation and recommendations for evaluation of knowledge.*

Окуучулардын билимин баалоо процесси окуу процессинин маанилүү компоненти болуп саналат. Баалоо методдору жана ыкмалары универсалдуу болуп, ар кандай курактагы окуучулардын керектөөлөрүнө жана ар кандай окуу жагдайларына ылайыкташтырылган болушу керек.

Баалоо - бул мугалим окуучулардын эмнени үйрөнгөндүгү жана алардын билим берүү максаттарына канчалык деңгээлде жеткендиги жөнүндө маалымат ала турган кайтарым байланыш механизмдин ишке киргизген үзгүлтүксүз процесс.

Баалоонун максаты - окуунун сапатын жогорулатуу. Баалоо процесси биздин ишибиздеги эң маанилүү процесстердин бири. Окуучунун предметке болгон мамилеси, окуучу менен мугалимдин, топ ичиндеги окуучулардын ортосундагы мамиле туура баа берүүдөн көз каранды. Туура баа берүү окуучулардын да, мугалимдердин да ийгиликтүү ишинин ачкычы болуп саналат[1].

Баалоо да өз деңгээлинде жыйынтык болуп эсептелет, себеби билимдин канчалык толук жана туура алынгандыгынын, кандай көндүмдөрдүн, кандай көндүмдөрдүн калыптангандыгынын көрсөткүчү. Баалоо окуу процессине дем бере аларында шек жок. Баалоо аркылуу окуучулар өз жетишкендиктерин көрүшөт. Билимди баалоонун бир нече түрлөрү жана формалары бар, алардын ар бири өзүнүн күчтүү жактары жана чектөөлөрү бар. Туура баа берүү окуучунун ийгиликтүү билим алуу ишмердүүлүгүнүн ачкычы болуп саналат[3].

Башталгыч мектепте текшерүү жана баалоо бир нече функцияларды аткарат: **социалдык функция** – коомдун башталгыч мектеп курагындагы балдарды даярдоо деңгээлине карата талаптарын канааттандыруу; **баалоонун тарбиялык функциясы** окутуудан күтүлгөн эффект менен иш жүзүндөгү натыйжаларды салыштыруу болуп саналат, бул мугалимге окуучулардын окуу материалын өздөштүрүүсүн баалоого мүмкүндүк берет. Ошондой эле тарбиялык функция окуунун оң мотивдерин жана өзүн өзү башкарууга даярдыгын калыптандырууда көрсөтүлөт, бул окуучулардын өзүн төмөн баалоосун жана тынчсыздануусун жеңүүгө жардам берет; **баалоонун эмоционалдык функциясы** баалоонун ар кандай түрлөрү окуучуларда эмоционалдык реакцияларды пайда кылышы менен шартталган; **баалоонун маалыматтык функциясы** билим берүү процессинде диагностикалоо, пландаштыруу жана болжолдоо үчүн негиз болуп кызмат кылат. Кемчиликтердин себептерин талдап чыгууга жана окуу-тарбия процессин жакшыртуунун жолдорун аныктоого жардам берет; **башкаруу функциясы** окуучулардын өзүн-өзү башкаруусун өнүктүрүү, алардын ишмердүүлүгүн талдоо жана баалоо жөндөмдүүлүгүн өнүктүрүү, ошондой эле мугалим тарабынан педагогикалык процессти уюштуруудагы көйгөйлөрдү аныктоо үчүн маанилүү.

Учурда мугалимдер билимди баалоонун төмөндөгүдөй түрлөрүн колдонушат: **Формативдик баалоо** баалоонун бул түрү окуу процессинде окуучулардын жетишкендиктерин көзөмөлдөө жана окутууну ылайыкташтыруу үчүн колдонулат; **Суммативдик баалоо** баалоонун бул түрү окуу жылдын же чейректин акырында

окуучулардын предметти өздөштүрүүсүн баалоо үчүн колдонулат. Ал көп учурда расмий жана стандартташтырылган тесттерди, долбоорлорду жана презентацияларды камтышы мүмкүн; **Диагностикалык баалоо** баалоонун бул түрү окуучулардын белгилүү бир предмет боюнча күчтүү жана алсыз жактарын аныктоо үчүн колдонулат. Ал көбүнчө окуу материалын маалымдоо жана окуучуларга кошумча колдоого муктаж болгон маалыматтарды аныктоо үчүн колдонулат.

Баалоо окуучунун билимине карата мугалимдин пикири болуп саналат жана анын убакыттын өтүшү менен материалды өздөштүрүүдөгү ийгиликтерин чагылдырат. Бул окуучунун предметти мурда жана учурда кандай түшүнгөндүгүн жана келечекте кайда умтулуп жатканын баалоого мүмкүндүк берет[4].

Баалоонун негизги максаты – ар бир окуучунун билим деңгээлин жана тереңдигин, анын күчтүү жана алсыз жактарын аныктоо, ошондой эле аны андан ары өнүктүрүүгө жардам бере турган окутуунун эффективдүү ыкмаларын аныктоо. Натыйжада, бул ар бир окуучу үчүн жекелештирилген окуу стратегиясын жана тактикасын иштеп чыгууга мүмкүндүк берет[2].

Башталгыч мектептерде окуучулардын билимин баалоо боюнча төмөнкү **сунуштар** берилген. Башталгыч мектепте **математика** боюнча жазуу иштерин

баалоо, анын ичинде мисалдар, маселелер же алардын айкалышы төмөнкү критерийлер боюнча жүргүзүлөт:

Математикалык мисалдардан турган иш: “5” - каталар жок; “4” - бир одоно жана 1-2 майда каталар; “3” - эки же үч одоно жана бир же эки майда каталар, же үч же андан көп майда каталар; “2” - төрт же андан көп олуттуу каталар; “1” - бардык тапшырмалар каталар менен аткарылды.

Математикалык маселелерден турган иш: “5” – каталар жок; “4” – бир же эки майда каталар; “3”– бир одоно жана 3-4 майда каталар; “2”– эки же андан көп олуттуу каталар; “1” – маселелер чыгарылган эмес.

Комплекстүү иш: “5” – каталар жок; “4” – тапшырмада одоно каталар болбосо, бир одоно жана 1-2 майда каталар; “3” – маселе туура чечилген шартта эки же үч одоно жана 3-4 майда каталар; “2” – төрт же андан көп олуттуу каталар.

Математикалык иштердеги одоно каталарга эсептөөлөрдөгү каталар, арифметикалык амалдардын аткарылуу тартибин туура эмес түшүнүүдөн улам туура эмес аткарылышы, маселелерди туура эмес чыгаруу, анын ичинде өткөрүп жиберүү же керексиз кадамдар, толук эмес же чыгарылбаган маселелер кирет.

Грамматикалык каталар математика боюнча баага таасирин тийгизбейт, бирок этиятсыздык менен аткарылган иштер же каллиграфиянын эрежелерин сактабагандык үчүн баа 1 баллга төмөндөтүлүшү мүмкүн.

Кыргыз тили боюнча **жам жазуулар** төмөнкүдөй бааланат: “5” – иште ката жок болсо; “4” – бир же эки ката кетирилген болсо; “3” – каталардын саны 3төн 5ке чейин болсо; “2” – каталардын саны 5тен ашса.

Башталгыч класстардын окуучуларынын тест иштерин баалоодо биринчи кезекте анын аткарылышынын тууралыгы эске алынат. Бир эле сөздө кайталанган ката бир ката катары эсептелет. Эгерде бир эле эреже ар кандай сөздөр менен бузулса, бул бир нече ката болуп эсептелет. Окуучу тарабынан жасалган оңдоолор баалоо үчүн эсепке алынбайт. Акыркы жазууга гана балл коюлат. Мындан тышкары текшерилген ишти баалоодо каллиграфиялык чеберчилик жана каталардын мүнөзү эске алынат.

Башталгыч мектепте **тесттер** төмөнкүдөй бааланат: “5” – 100%дан 90%ке чейинки жыйынтыктар үчүн; “4” – 89%дан 70%ке чейинки жыйынтыктар үчүн; “3” – 69%дан 50%ке чейинки жыйынтыктар үчүн; “2” – 49%дан 30%ке чейинки жыйынтыктар үчүн; “1” – 30%дан аз натыйжа үчүн.

Окуу предмети боюнча башталгыч мектепте ырдын көркөм окуусун баалоодо төмөнкү критерийлер эске алынат: басымдын туура коюлушу, тынымдардын туура колдонулушу, окуунун ылайыктуу темпинин тандалышы, керектүү интонациянын колдонулушу; Баалоо төмөндөгүдөй болот: “5” – бардык талаптар туура аткарылса; “4” – 1-2 талаптар аткарылбайт; “3” - үч талап боюнча каталар кетирилген; “2” - үчтөн ашык талаптарда каталар кетирилген.

Тексти кайра баяндоо төмөнкү критерийлерди эске алуу менен бааланат: тексттин негизги маңызын көз карандысыз, ырааттуу жана толук берүү. Баалар төмөнкүдөй ыйгарылат: “5” - кайталап айтып берүү өз алдынча, ырааттуу түрдө аткарылды, негизги мазмун калтырылган жок (деталдуу, кыскача же план боюнча); “4” – өз алдынча оңдолгон бир же эки ката же так эместиктер кетирилген; “3” – мазмунду жеткирүү үчүн мугалимдин жардамы талап кылынат, сүйлөө каталары, негизги ой толук берилбей калышы мүмкүн; “2” - окулган тексттин мазмунун жеткирүү мүмкүн эмес.

Башталгыч мектепте ар бир класс үчүн окуу темпинин белгилүү бир талаптары белгиленет: **1-класс** окуу жылынын аягында окуучу үнүн чыгарып, мүнөтүнө 30-40 сөздөн кем эмес окуу ылдамдыгы менен окулган тексттин жалпы маанисин түшүнүшү керек. Жеке сөздөрдүн жана сүйлөмдөрдүн маанисин түшүнүү да маанилүү; **2-класс** окуучу окуу жылынын аягына чейин мүнөтүнө 50-60 сөздөн кем эмес окуу темпинде тексттин жалпы маанисин жана мазмунун билиши керек; **3-класс** үнсүз түрдө мүнөтүнө 70-80 сөздөн кем эмес жана мүнөтүнө 85-90 сөз окуу ылдамдыгына жетишүү талап кылынат. **4-класс** Окуучу үнү менен мүнөтүнө 80-90 сөз жана үнсүз түрдө 115-120 сөз окуу ылдамдыгы менен окулган текстти түшүнө алышы керек.

Жыйынтыктап айтканда, мугалим бул сунуштарды өз практикасында колдонуу менен, ал дароо эле бүтүндөй тема боюнча болбосо да, анын айрым фрагменттери боюнча окуучулардын билиминдеги кемчиликтерди көрө алат деген ойдобуз жана алардын ишине жардам көрсөтөт деп ишенебиз. **Колдонулган адабияттар:**

1. Воронцов А.Б. Педагогическая технология контроля и оценки учебной деятельности. М., «Рассказовъ», 2002, с. 102 - 106.
2. Г.А. Цукерман и др. Оценка без отметки. Москва - Рига, «Эксперимент», 1999.
3. Процесс учения: контроль, диагностика, коррекция, оценка // Под ред. Е.Д. Божович. МПСИ, 1999, с. 8.
4. Black, P., & Wiliam, D. (2009). Окуу үчүн баалоо: тесирлөөдөн тышкары. Билимди баалоо боюнча изилдөөлөр, 35(2), 123-132.